

Διδάσκοντας τις πλάγιες ερωτήσεις με
βάση το κείμενο και το συγκείμενο.

Δρ Γεώργιος Βασιλειάδης

Καθηγητής Φιλολογικών Μαθημάτων (ΥΠΑΝ) – Ειδικός Επιστήμονας Λατινικής Φιλολογίας
(Πανεπιστήμιο Κύπρου).

Το κείμενο προς
μετάφραση, η
γραμματική και το
συντακτικό και τα
«πραγματολογικά»:
γενικά
προβλήματα ή
προβληματισμοί.

- Ποικίλα και σύνθετα γραμματικά και συντακτικά φαινόμενα – έλλειψη χρόνου.
- Το προς μετάφραση κείμενο δεν αξιοποιείται επαρκώς – αποπλαισιωμένη διδασκαλία ερήμην του κειμένου.
- Φορμαλιστική, μη λειτουργική αντιμετώπιση των γραμματικών και συντακτικών φαινομένων: απουσία συσχετισμού με ικανότητες γραμματισμού.
- Κλασικό παράδειγμα: η διδασκαλία συντακτικών δομών, όπως είναι οι πλάγιες ερωτήσεις.

Διδάσκοντας με βάση το κείμενο και το συγκείμενο.

- Στόχοι:
 - ✓ η παρουσίαση ενός ολοκληρωμένου παραδείγματος διδασκαλίας ενός σύνθετου συντακτικού φαινομένου με βάση το προς μετάφραση κείμενο.
 - ✓ Το γλωσσικό συγκείμενο και η αξιοποίησή του για τη διδασκαλία ενός συντακτικού φαινομένου.
 - ✓ Η διερεύνηση τρόπων αξιοποίησης του προς μετάφραση κειμένου, ώστε να αποτελέσει αφορμή για μελέτη του ευρύτερου κοινωνικού, ιστορικού και πολιτισμικού συγκειμένου.
 - ✓ Η καλλιέργεια δεξιοτήτων μέσω της διδασκαλίας (π.χ. δεξιότητες γραμματισμού, πολυγλωσσική, ψηφιακή, κοινωνική, μεταγνωστική, πολιτιστικής επίγνωσης κ.λ.π.).
- Βάση: Κείμενο XLIV – Η ζωή των τυράννων.

Προαναγνωστικό στάδιο.

- Από το προηγούμενο μάθημα – χωρίζουμε τους μαθητές σε δύο ομάδες και τους αναθέτουμε την εξής κατ'οίκον εργασία:
- «Να αναζητήσετε πληροφορίες για τον όρο «τύραννος» στην Αρχαία Ελλάδα και Ρώμη. Να καταγράψετε τα πορίσματά σας σε ένα κείμενο 5-10 γραμμών, αναφέροντας τις πηγές σας.»
- ή «Να αναζητήσετε πληροφορίες για τις σημαντικότερες πολιτικές εξελίξεις στη Ρώμη του 44 π.Χ. και να διερευνήσετε τον ρόλο του Κικέρωνα σε αυτό το πλαίσιο. Να καταγράψετε τα πορίσματά σας σε ένα κείμενο 5-10 γραμμών, αναφέροντας τις πηγές σας.»
- Παρουσίαση πορισμάτων – έλεγχος αξιοπιστίας.
- Δεξιότητες χρήσης, πρόσβασης και αξιολόγησης ψηφιακών πληροφοριών.
- Παροχή γενικών πληροφοριών για το ιστορικό πλαίσιο του κειμένου.

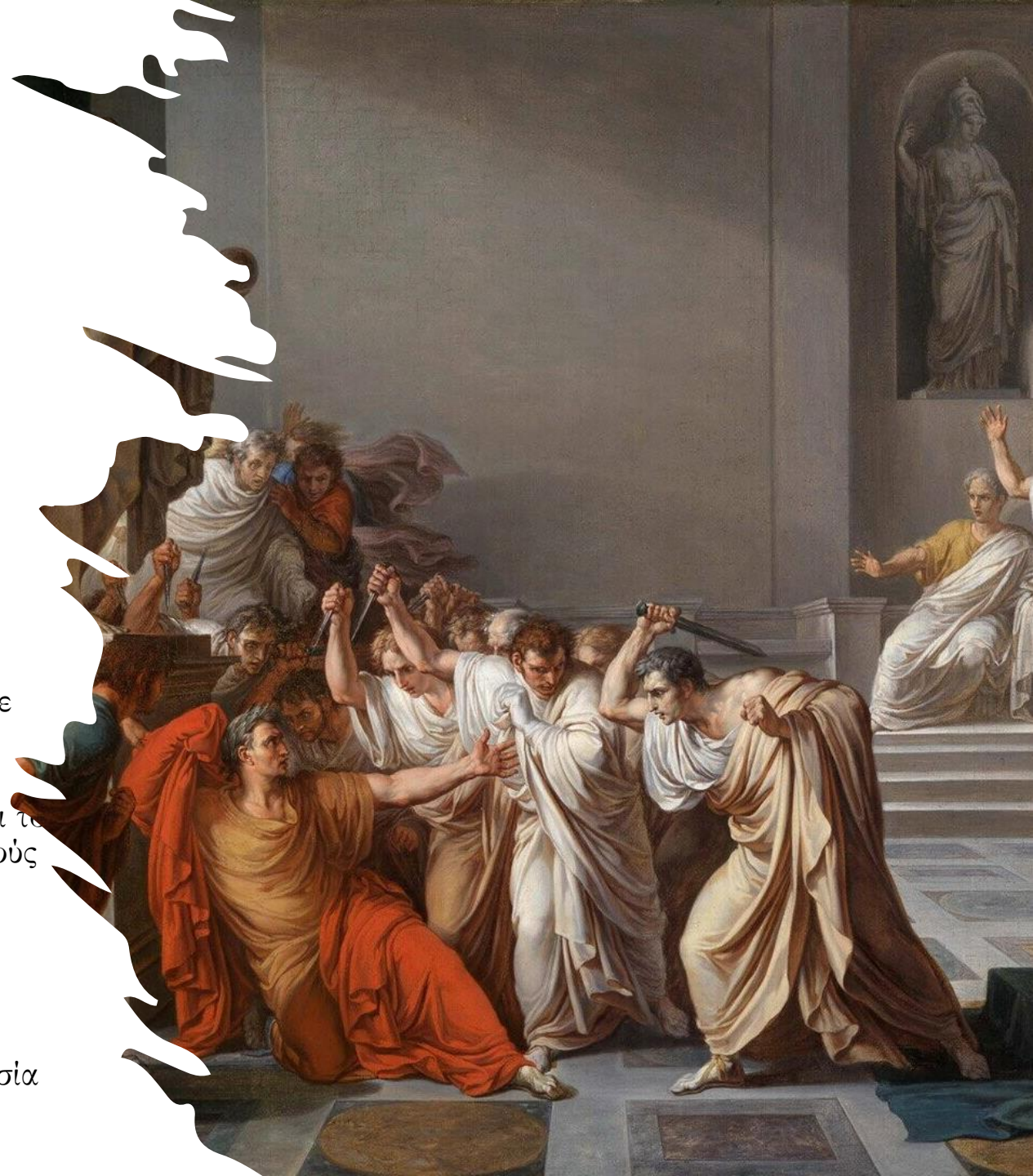
Ο «τύραννος» στην αρχαία Ελλάδα.

- 7^{ος}-5^{ος} αι. π.Χ. (αρχαία Ελλάδα): η λέξη «τύραννος» όριζε τον φορέα ενός πολιτεύματος, της τυραννίας.
- Οι τύραννοι ετίθεντο επικεφαλής μιας ομάδας πολιτών, συνήθως στο πλαίσιο ενός δημοκρατικού πολιτεύματος, και οδηγούσαν στην ανατροπή του δημοκρατικού πολιτεύματος, εγκαθιδρύοντας μια απολυταρχική προσωποπαγή εξουσία.
- Η τυραννία θεωρείται από φιλοσόφους, όπως ο Πλάτων και ο Αριστοτέλης, ως το χειρίστο των πολιτευμάτων.
- Οι τύραννοι σκιαγραφούνται με τα μελανότερα χρώματα στην αρχαία ελληνική λογοτεχνία ως ηγέτες που ενσαρκώνουν όλα τα αρνητικά: πλεονεξία, φιλοδοξία, λαγνεία, σκληρότητα, αυθαιρεσία, αδικία...
- Οι τύραννοι περιθωριοποιούσαν τους ικανούς άνδρες στην πόλη τους λόγω φόβου και αναδείκνυαν άτομα ανίκανα να κυβερνήσουν, αλλά έμπιστα σε αυτούς. Υπάρχει όμως μεταξύ τους αμοιβαία καχυποψία.

Ο «τύραννος» στην αρχαία Ρώμη και το ταραγμένο πολιτικό πλαίσιο του 44 π.Χ.

- 753 π.Χ.: ίδρυση Ρώμης
- 753-509 π.Χ.: περίοδος των Ετρούσκων βασιλέων (*regnum*)
- 509 π.Χ.: Εξορίζεται ο τελευταίος Ετρούσκος βασιλιάς της Ρώμης, ο Ταρκύνιος ο Υπερήφανος. Εγκαθίδρυση της *res publica* – αντικατάσταση βασιλιά από δύο υπάτους.
- Έκτοτε το όνομα *rex* καθίσταται μισητό στην Ρώμη και αρκετοί σπουδαίοι Ρωμαίοι καταδικάστηκαν σε θάνατο ή σε εξορία με την κατηγορία ότι επιδίωξαν να γίνουν βασιλείς.
- Ο όρος «τύραννος» στην Ρώμη καθίσταται συνώνυμος της λέξης *rex*, για να χαρακτηρίσει οποιονδήποτε επιβουλεύεται το καθεστώς της *res publica* χωρίς να έχει οποιουδήποτε ηθικούς φραγμούς.
- Ο διάλογος *De amicitia* γράφεται το 44 π.Χ. λίγο μετά τη δολοφονία του Καίσαρα. Επομένως, ο Κικέρωνας χρησιμοποιεί τον όρο, για να χαρακτηρίσει πολλούς σύγχρονούς του πολιτικούς και να δικαιολογήσει έτσι την πολιτική του θέση. Στόχος του να αντιπαρατεθεί στην εξουσία του Μάρκου Αντωνίου.

Αναγνωστικό στάδιο

- Ολοκληρωμένη ανάγνωση του λατινικού κειμένου:
- Haec est tyrannōrum vita, in quā nulla fides, nulla caritas, nulla fiducia benevolentiae stabilis esse potest: tyrannis omnia semper suspecta atque sollicita sunt; nullus locus amicitiae eis est. Nescio enim quis* possit diligere eum, quem metuat, aut eum, a quo se metui putet. Coluntur tamen simulatiōne dumtaxat ad tempus. Quodsi forte, ut fit plerumque, cecidērunt, tum intellegitur, quam* fuerint inopes amicōrum. Hoc est quod Tarquinius dixisse ferunt exulantem: «Tum intellexi, quos* fidos amīcos habuissem, quos* infīdos, cum iam neutris gratiam referre poteram».

Αναγνωστικό στάδιο: από τις γνωστές στην άγνωστη γλώσσα

- Πρώτη προσπέλαση του κειμένου: από το γνωστό στο άγνωστο.
- Εντοπισμός λέξεων που έχουν κοινή ρίζα με τα αρχαία και νέα ελληνικά και με σύγχρονες ευρωπαϊκές γλώσσες (καλλιέργεια πολυγλωσσικής ικανότητας).
- Παρατήρηση των διαφοροποιήσεων από γλώσσα σε γλώσσα.

Λέξεις με λατινική προέλευση

Λατινική λέξη

- tyrannus
- Stabilis, -is, -e
- Suspicio, -spexi, -spectum, -ere
- Amicitia, -ae
- Simulatio, -onis
- Tempus, -oris
- Cado, cecidi, casum, -ere
- Exulo (1)
- Neuter, -trius
- Gratia, -ae

Σύγχρονη – αρχαιοελληνική λέξη

- Τύραννος
- Stability (αγγλ.)
- Suspicious (αγγλ.)
- amitié (γαλ.)
- Dissimulation (αγγλ., γαλλ.)
- Temporal (αγγλ.)
- Case (αγγλ.)
- Exile (αγγλ.)
- Neutral (αγγλ.)
- Grâce (γαλ.)

Αναγνωστικό στάδιο: εντοπισμός ρηματικών τύπων που εντάσσονται στις πλάγιες ερωτήσεις.

- Ερώτηση: ποιοι ρηματικοί τύποι κυριαρχούν στο κείμενο; Γιατί; (προετοιμασία διδασκαλίας πλάγιων ερωτηματικών προτάσεων).
- Ζητούμε από τους μαθητές και μαθήτριες να εντοπίσουν τα εξής και να τα υπογραμμίσουν με διαφορετικό χρώμα: α) τα ρήματα σε υποτακτική, β) τα ρήματα εξάρτησης (σε οριστική), γ) τους συνδέσμους ή αντωνυμίες με τα οποία εισάγονται.

Haec est tyrannōrum vita, in quā nulla fides, nulla caritas, nulla fiducia benevolentiae stabilis esse potest: tyrannis omnia semper suspecta atque sollicita sunt; nullus locus amicitiae eis est. **Nescio** enim **quis*** **possit** diligere eum, **quem** **metuat**, aut eum, **a quo** se metui **putet**. Coluntur tamen simulatiōne dumtaxat ad tempus. Quodsi forte, ut fit plerumque, cecidērunt, tum **intellegitur**, **quam*** **fuert** inopes amicōrum. Hoc est quod Tarquinius dixisse ferunt exultantem: «Tum **intellexi**, **quos*** fidos amīcos **habuissem**, **quos*** infidos, cum iam neutris gratiam referre poteram».

Αναγνωστικό
στάδιο:
χωρισμός του
κειμένου κατά
περιόδους.

- Εφαρμογή διαφορετικών στρατηγικών μετάφρασης του κειμένου ανάλογα με το επίπεδο του τμήματος στο οποίο διδάσκουμε, του επιπέδου δυσκολίας του κειμένων και των ιδιαίτερων συνθηκών (π.χ. ωφέλιμος διδακτικός χρόνος).
- Ενδεχομένως ομαδοσυνεργατική διδασκαλία, αναλόγως των ιδιομορφιών του τμήματος.
- Παραδείγματα:
 - ✓ «Κλασική» μέθοδος: εντοπισμός ρημάτων, χωρισμός σε προτάσεις, συντακτική ανάλυση και μετάφραση ανά πρόταση.
 - ✓ Αφήνουμε κενά στη μετάφραση και ζητούμε από τους μαθητές και μαθήτριες να τα συμπληρώσουν. Στοχευμένη επιλογή κενών (π.χ. με βάση το συντακτικό ή γραμματικό φαινόμενο που θέλουμε να διδάξουμε).
 - ✓ Δίνουμε επιλογές για τη μετάφραση συγκεκριμένων τύπων. Σύνδεση με το υπό διδασκαλία φαινόμενο.
 - ✓ Δίνουμε τη μετάφραση σε κάποια αποσπάσματα και ζητούμε από τους μαθητές και μαθήτριες να αντιστοιχίσουν τις λατινικές με τις ελληνικές λέξεις και να προσδιορίσουν τη συντακτική λειτουργία των λατινικών λέξεων. Πρβλ.. Προγραμματισμός.

Αναγνωστικό στάδιο: μετάφραση και συντακτική ανάλυση κειμένου.

- *Haec est tyrannōrum vita, in quā nulla fides, nulla caritas, nulla fiducia benevolentiae stabilis esse potest:*
- «Κλασική» μέθοδος
- Τονίζεται ότι το επίθετο *stabilis* βρίσκεται σε γενική πτώση ως επιθετικός προσδιορισμός του όρου *benevolentiae*

Αναγνωστικό στάδιο: μετάφραση και συντακτική ανάλυση κειμένου.

- **tyrannis** omnia semper suspecta
atque sollicita sunt;

- A) αφαιρετική ποιητικού αιτίου
- B) δοτική προσωπική αντιχαριστική ή του κρίνοντος προσώπου
- Γ) δοτική αντικειμενική.

- Επιλογές:

«Όλα είναι πάντοτε ύποπτα και
ταραγμένα...

- A) ...από τους τυράννους»
- B) ... για τους τυράννους»
- Γ).... στους τυράννους»

Αναγνωστικό στάδιο: μετάφραση και συντακτική ανάλυση κειμένου.

- *nullus locus amicitiae eis est.*
- *Amicitiae* – δοτική σιοπού
- *Eis* – δοτική προσωπική κτητική
- Υπενθύμιση συντακτικών λειτουργιών δοτικής.
- Συμπλήρωση κενών:
«Δεν υπάρχει κανένας χώρος...»

Αναγνωστικό στάδιο: μετάφραση και συντακτική ανάλυση κειμένου.

- *Nescio enim quis* possit diligere eum, quem metuat, aut eum, a quo se metui putet.*
- Έμφαση στην ορθή μετάφραση του χρόνου – επανάληψη υποτακτικής ενεστώτα.
- Διάκριση μεταξύ ερωτηματικών και αναφορικών αντωνυμιών.
- Υπενθύμιση αναφορικών προτάσεων και περιπτώσεων χρήσης υποτακτικής (καθ'έλξιν).
- *Coluntur tamen simulatione dumtaxat ad tempus.*
- Συμπλήρωση κενών:
«Διότι.....
να αγαπά εκείνον,, ή
εκείνον, ότι ο
ίδιος είναι αντικείμενο φόβου».
- Δίνεται η μετάφραση – αντιστοίχιση όρων:
«Όμως, γίνονται αντικείμενο σεβασμού με υποκρισία τουλάχιστον προσωρινά.»

Αναγνωστικό στάδιο: μετάφραση και συντακτική ανάλυση κειμένου.

- *Quodsi forte, ut fit plerumque, cecidērunt, tum intellegitur,*
- Υπενθύμιση υποθετικών λόγων.
- *quam* fuerint inopes amicōrum.*
- Παρατήρηση χρόνου υποτακτικής. Επανάληψη ακολουθίας των χρόνων.
- «Ελεύθερη» μετάφραση – δεν αντιστοιχεί στις συντακτικές δομές της Λατινικής.

- «Κλασική» μέθοδος.
- Επιλογές μετάφρασης:
«Τότε γίνεται κατανοητό πόσο...
α) έχουν έλλειψη φίλων
β) είχαν έλλειψη φίλων
γ) θα έχουν έλλειψη φίλων

Αναγνωστικό στάδιο: μετάφραση και συντακτική ανάλυση κειμένου.

- *Hoc est quod Tarquinius dixisse ferunt exultantem:*
 - Γιατί χρησιμοποιείται μετοχή ενεστώτα; Σύγχρονο.
 - Απόδοση της μετοχής με ισοδύναμη χρονική πρόταση.
 - Πώς θα άλλαζε η μετάφραση, αν χρησιμοποιείτο μετοχή παθητικού παρακειμένου;
- «Κλασική» μέθοδος.
- Επιλογές μετάφρασης για τη μετοχή *exultantem*:
 - α) όταν ήταν εξόριστος
 - β) αν και ήταν εξόριστος
 - γ) επειδή ήταν εξόριστος

Αναγνωστικό στάδιο: μετάφραση και συντακτική ανάλυση κειμένου.

- «*Tum intellexi, quos* fidos amicos habuissem, quos* infidos,*
- Παρατήρηση χρόνου υποτακτικής. Επανάληψη ακολουθίας των χρόνων.
- *cum iam neutris gratiam referre poteram*».
- Διάκριση μεταξύ χρονικού και ιστορικού-διηγηματικού *cum*.
- Συμπλήρωση κενών:
- Τότε..... πιστούς φίλους, άπιστους.
- «Κλασική» μέθοδος

Αναγνωστικό στάδιο ολοκληρωμένη μετάφραση κειμένου.

Haec est tyrannōrum vita, in quā nulla fides, nulla caritas, nulla fiducia benevolentiae stabilis esse potest: tyrannis omnia semper suspecta atque sollicita sunt; nullus locus amicitiae eis est. **Nescio** enim quis* **possit** diligere eum, quem **metuat**, aut eum, a quo se metui **putet**. Coluntur tamen simulatiōne dumtaxat ad tempus. Quodsi forte, ut fit plerumque, cecidērunt, tum **intellegitur**, quam* **fuertint** inopes amicōrum. Hoc est quod Tarquiniūm dixisse ferunt exultantem: «Tum **intellexi**, quos* fidos amīcos **habuissem**, quos* infidos, cum iam neutris gratiam referre poteram».

- Αυτή είναι η ζωή των τυράννων, στην οποία δεν μπορεί να υπάρξει καμία εμπιστοσύνη, καμία στοργή, καμία σταθερή πίστη καλής θέλησης (καμία πίστη σε σταθερή φιλία): όλα είναι πάντοτε ύποπτα και ταραγμένα για τους τυράννους. Δεν υπάρχει καθόλου χώρος για φιλία σε εκείνους. Διότι δεν γνωρίζω ποιος μπορεί να αγαπά εκείνον, τον οποίο φοβάται, είτε εκείνον, από τον οποίο ο ίδιος νομίζει ότι είναι αντικείμενο φόβου. Γίνονται όμως αντικείμενο σεβασμού με υποκρισία τουλάχιστον για κάποιο χρονικό διάστημα. Αν τυχόν, όπως συμβαίνει συνήθως, πέσουν, τότε γίνεται κατανοητό, πόσο είχαν έλλειψη φίλων. Αυτό είναι το οποίο λένε ότι ο Ταρκύνιος είπε όταν ήταν εξόριστος: «Τότε κατάλαβα ποιους πιστούς φίλους είχα, ποιους άπιστους, όταν δεν μπορούσα πια να ανταποδώσω χάρη σε κανένα από τους δύο».

Επεξεργασία
του ιστορικού
συγκειμένου
του κειμένου
– σύνδεση με
το γλωσσικό
συγκείμενο.

- Ενδεικτικές ερωτήσεις:
 - Πώς σκιαγραφείται η έννοια του τυράννου στο κείμενο;
 - Σε ποιο βαθμό ανταποκρίνεται στις προσδοκίες μας με βάση τις γνώσεις μας για την έννοια του τυράννου στην Αρχαιότητα;
 - Πώς εξηγείται η αναφορά στο παράδειγμα του Ταρκύνιου του Υπερήφανου;
 - Υπάρχουν, κατά τη γνώμη σας, νύξεις στη σύγχρονη πολιτική επικαιρότητα;
 - Σε ποιο βαθμό το κείμενο αυτό είναι επίκαιρο στις μέρες μας; Υπάρχουν τύραννοι στη σύγχρονη πραγματικότητα;
 - Με ποια γλωσσικά μέσα - μέσα πειθούς προσπαθεί να πείσει ο Κικέρωνας για την άποψή του; Καθοδήγηση των μαθητών, ώστε να εντοπίσουν τις πλάγιες ερωτήσεις, οι οποίες αποτελούν, σε κάποιες περιπτώσεις, κεικαλυμμένες ρητορικές ερωτήσεις.

Εντοπισμός πλάγιων ερωτηματικών προτάσεων στο λατινικό και στο ελληνικό κείμενο.

Haec est tyrannōrum vita, in quā nulla fides, nulla caritas, nulla fiducia benevolentiae stabilis esse potest: tyrannis omnia semper suspecta atque sollicita sunt; nullus locus amicitiae eis est. **Nescio enim quis* possit diligere eum**, quem **metuat**, aut eum, a quo se **metui putet**. Coluntur tamen simulatiōne dumtaxat ad tempus. Quodsi forte, ut fit plerumque, cecidērunt, tum **intellegitur, quam* fuerint inopes amicōrum**. Hoc est quod Tarquiniū dixisse ferunt exultantem: «Tum **intellexi, quos* fidos amicos habuissem, quos* infidos**, cum iam neutris gratiam referre poteram».

- Αυτή είναι η ζωή των τυράννων, στην οποία δεν μπορεί να υπάρξει καμία εμπιστοσύνη, καμία στοργή, καμία σταθερή πίστη καλής θέλησης (καμία πίστη σε σταθερή φιλία): όλα είναι πάντοτε ύποπτα και ταραγμένα για τους τυράννους. Δεν υπάρχει καθόλου χώρος για φιλία σε εκείνους. Διότι δεν γνωρίζω **ποιος μπορεί να αγαπά εκείνον**, τον οποίο φοβάται, είτε εκείνον, από τον οποίο ο ίδιος νομίζει ότι είναι αντικείμενο φόβου. Γίνονται όμως αντικείμενο σεβασμού με υποκρισία τουλάχιστον για κάποιο χρονικό διάστημα. Αν τυχόν, όπως συμβαίνει συνήθως, πέσουν, τότε γίνεται κατανοητό, **πόσο είχαν έλλειψη φίλων**. Αυτό είναι το οποίο λένε ότι ο Ταρκύνιος είπε όταν ήταν εξόριστος: «Τότε κατάλαβα **ποιους πιστούς φίλους είχα, ποιους άπιστους**, όταν δεν μπορούσα πια να ανταποδώσω χάρη σε κανένα από τους δύο».

Συντακτικό
φαινόμενο:
πλάγιες
ερωτηματικές
προτάσεις.

Εντοπισμός ομοιοτήτων και διαφορών ανάμεσα στην ελληνική και λατινική γλώσσα ως προς την εισαγωγή, εκφορά και συντακτικό ρόλο των πλάγιων ερωτηματικών προτάσεων.

Ομοιότητες: εισαγωγή με ερωτηματικές αντωνυμίες, ουσιαστικές προτάσεις (χρησιμεύουν ως αντικείμενα ή υποκείμενα σε ρήματα εξάρτησης).

Ουσιαστική διαφορά της Λατινικής: υποχρεωτική εκφορά με υποτακτική.

Ζητείται από τους μαθητές να συμπληρώσουν τον πιο κάτω πίνακα με βάση το κείμενο:

Συντακτικό φαινόμενο: πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις.

Πρόταση	Ρήμα εξάρτησης-Χρόνος	Ρήμα ειφοράς- Χρόνος – Ακολουθία χρόνων	Εισαγωγή	Συντακτικός ρόλος
Nescio enim <u>quis possit diligere eum</u>	Nescio – οριστική ενεστώτα	possit – υποτακτική ενεστώτα – σύγχρονο στο παρόν	Ερωτηματική αντωνυμία quis	Αντικείμενο στο nescio
Tum intellegitur <u>quam fuerint inopes amicorum</u>	intellegitur – οριστική ενεστώτα	fuerint – υποτακτική παρακειμένου – προτερόχρονο στο παρόν	Ερωτηματικό επίρρημα quam	Υποκείμενο στο intellegitur
Tum intellexi <u>quos fidos amicos habuissem, quos infidos.</u>	intellexi – οριστική παρακειμένου	habuissem – υποτακτική υπερσυντελικού – προτερόχρονο στο παρελθόν	Ερωτηματική αντωνυμία quos	Αντικείμενο στο intellexi

Συντακτικό
φαινόμενο:
πλάγιες
ερωτηματικές
προτάσεις.

Με βάση τον πιο πάνω πίνακα ζητείται από τους μαθητές να διατυπώσουν τους βασικούς συντακτικούς κανόνες που αφορούν στις πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις (εισαγωγή, εκφορά, αιτιολόγηση εκφοράς, συντακτικός ρόλος).

Σύγκριση με ευθείες ερωτήσεις, οι οποίες έχουν διδαχθεί στο προηγούμενο κεφάλαιο.

Παρατήρηση: όλες οι πλάγιες ερωτήσεις του κειμένου είναι μερικής άγνοιας.

Διδακταλία όλων των πλάγιων ερωτηματικών προτάσεων.

Είδη ερωτήσεων
ως προς το τι
εκφράζουν

Ολική άγνοια:
όταν η ερώτηση
αφορά όλο το
περιεχόμενο της
πρότασης.
Απαντώνται με ένα
"ναι" ή "όχι".

Μερική άγνοια:
όταν η ερώτηση
αφορά μέρος του
περιεχομένου της
πρότασης.

α) Απλές ερωτήσεις - εισάγονται με:
- το εγκλιτικό **-ne** και το **num** χωρίς διαφορά στην
σημασία (πρβλ. ευθείες ερωτήσεις).
Estne pater tuus sapiens? (ευθεία ερώτηση)
Rogo num sit pater tuus sapiens. (πλάγια ερώτηση)
Rogo sitne pater tuus sapiens. (πλάγια ερώτηση)
- Το **nonne** (= αν δεν), μετά το οποίο αναμένεται
καταφατική απάντηση, χρησιμοποιείται μετά το ρ.
quaero:
Nonne canis lupo similis est? (ευθεία ερώτηση)
Quaerit nonne canis lupo similis sit (πλάγια ερώτηση).

β) Διμελείς ερωτήσεις, εισάγονται με:
- **utrum... an**
π.χ. Rogo utrum vigiles an dormias.
- **-ne... an**
π.χ. Rogo vigilesne an dormias.
- **an**
π.χ. Rogo vigiles an dormias.
- **necne** = ή όχι
π.χ. Rogo utrum vigiles/ Vigilesne/ Vigiles necne.

Εισάγονται με ερωτηματικές αντωνυμίες και
επιρρήματα: π.χ. quis (ποιος), quantus (πόσος),
ubi (πού), quando (πότε), cur (γιατί), quin (γιατί
δεν) κλπ.
π.χ. Rogo quis veniat. Quaerit quid faciat.
Quaesivit cur tristis esset.

Τι εκφράζεται	ΕΥΘΕΙΑ ΕΡΩΤΗΣΗ	ΠΛΑΓΙΑ ΕΡΩΤΗΣΗ
Σύγχρονο	Quid facis ? Τι κάνεις;	Ρήμα εξάρτησης από ρήμα αρκτικού χρόνου: Rogat/rogabit quid <i>facias</i> . (υποτακτική ενεστώτα) Ρωτά/θα ρωτήσει τι κάνεις. Ρήμα εξάρτησης από ρήμα ιστορικού χρόνου: Rogabat/rogavit, rogaverat quid <i>faceres</i> . (υποτακτική παρατατικού) Ρωτούσε/ρώτησε/είχε ρωτήσει τι έκανες.
Προτερόχρονο	Quid fecisti ? Τι έκανες;	Ρήμα εξάρτησης από ρήμα αρκτικού χρόνου: Rogat/rogabit quid <i>feceris</i> . (υποτακτική παρακειμένου) Ρωτά/θα ρωτήσει τι έκανες. Ρήμα εξάρτησης από ρήμα ιστορικού χρόνου: Rogabat/rogavit, rogaverat quid <i>fecisses</i> . (υποτακτική υπερσυντελικού) Ρωτούσε/ρώτησε/είχε ρωτήσει τι είχες κάνει.
Υστερόχρονο	Quid facies ? Τι θα κάνεις;	Ρήμα εξάρτησης από ρήμα αρκτικού χρόνου: Rogat/rogabit quid <i>facturus sis</i> . (υποτακτική ενεστώτα ενεργητικής περιφραστικής συζυγίας) Ρωτά/θα ρωτήσει τι θα κάνεις. Ρήμα εξάρτησης από ρήμα ιστορικού χρόνου: Rogabat/rogavit, rogaverat quid <i>facturus esses</i> . (υποτακτική παρατατικού ενεργητικής περιφραστικής συζυγίας) Ρωτούσε/ρώτησε/είχε ρωτήσει τι θα έκανες.

Επιστροφή στο κείμενο: εφαρμογή της νέας γνώσης επί του κειμένου.

- Αποφυγή φορμαλιστικής προσέγγισης – σύνδεση με το νόημα του κειμένου.
- Ενδεικτικές ασκήσεις εμβάθυνσης:
 - Τι θα άλλαζε στο κείμενο, αν ο Κικέρωνας αποφάσιζε να μιλήσει σε παρελθοντικό χρόνο στις πιο κάτω περιόδους και ο Ταρκύνιος σε παροντικό χρόνο;

Nescio enim quis possit diligere eum, quem metuat, aut eum, a quo se metui putet.*

- *Nesciebam enim quis posset diligere eum, quem metueret, aut eum, a quo se metui putaret.*

Tum intellegitur, quam fuerint inopes amicorum.*

- *Tum intellectum est quam fuissent inopes amicorum.*

Tum intellexi, quos fidos amicos habuissem, quos* infidos, cum iam neutris gratiam referre poteram.*

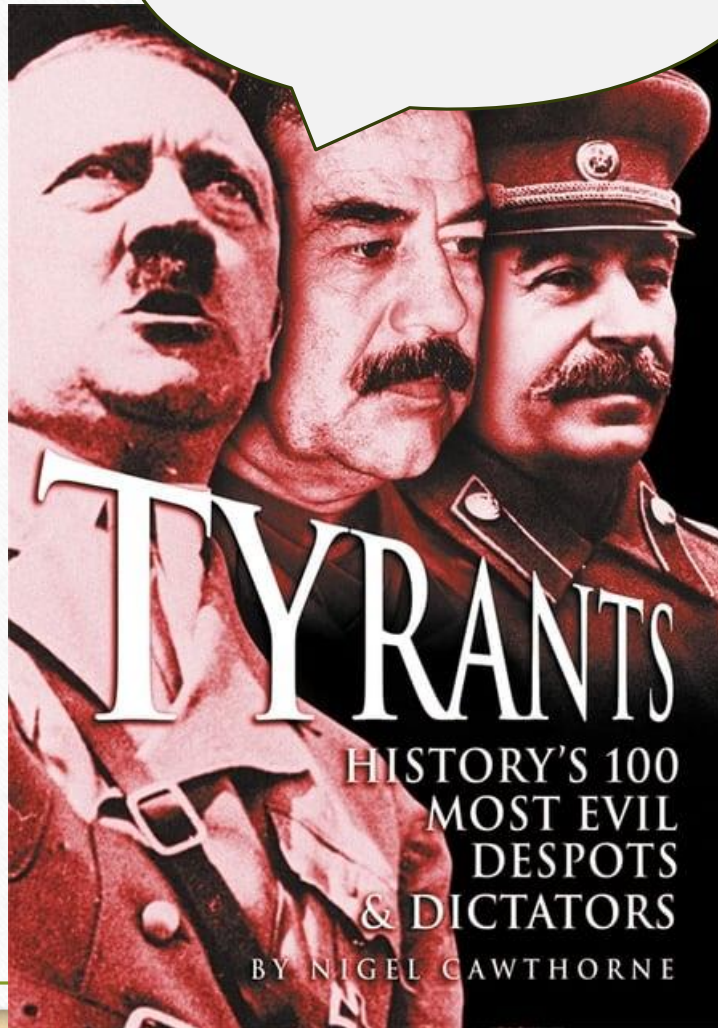
- *Nunc intellego, quos fidos amicos habuerim, quos infidos, cum iam neutris gratiam referre possum.*

- Συμπληρώστε τα συννεφάρκια με τις ερωτήσεις του Κικέρωνα και του Ταρκύνιου σε ευθεία μορφή.

Quis **potest** diligere
eum quem **metuit**, aut
eum a quo se metui
putat?

Quam **fui**mus inopes
amicorum?

Quos **fid**os amicos
habui, quos infidos?

Από το κείμενο στο ιστορικό συγκείμενο και από το ιστορικό συγκείμενο σε άλλο κείμενο.

- Σύντομη αναφορά στους *Φιλιππικούς Λόγους* του Κικέρωνα και στη συμπερίληψη του ρήτορα στις προγραφές.
- Ενδεικτικό κείμενο θεματογραφίας: «Ο Μάρκος Αντώνιος και ο Ταρκύνιος», απόσπασμα από τους *Φιλιππικούς Λόγους* του Κικέρωνα:

Tarquinius quem maiores nostri non tulerunt non crudelis, non impius, sed superbus est habitus et dictus: quod nos vitium in privatis saepe tulimus, id maiores nostri ne in rege quidem ferre potuerunt. L. Brutus regem superbum non tulit: D. Brutus sceleratum atque impium regnare patietur Antonium? Quid Tarquinius tale qualia innumerabilia et facit et fecit Antonius? Senatum etiam reges habebant: nec tamen, ut Antonio senatum habente, in consilio regis versabantur barbari armati. Quis autem rex umquam fuit tam insignite impudens, ut haberet omnia commoda, beneficia, iura regni venalia? Quam hic immunitatem, quam civitatem, quod praemium non vel singulis hominibus vel civitatibus vel universis provinciis vendidit? Supplicia vero in civis Romanos nulla Tarquini accepimus: at hic et Suessae iugulavit eos quos in custodiam dederat et Brundisi ad ccc fortissimos viros civisque optimos trucidavit. Postremo Tarquinius pro populo Romano bellum gerebat tum cum est expulsus: Antonius contra populum Romanum exercitum adducebat tum cum a legionibus relictus nomen Caesaris exercitumque pertimuit, et hoc tempore in provinciam populi Romani conatur invadere.

Από το κείμενο στο ιστορικό συγκείμενο και από το ιστορικό συγκείμενο σε άλλο κείμενο.

- **Ενδεικτική μετάφραση:**

Ο Ταρκύνιος τον οποίο οι πρόγονοί μας δεν άντεξαν δεν θεωρήθηκε και δεν χαρακτηρίστηκε άγριος, ούτε ασεβής, αλλά αλαζόνας: αυτό το ελάττωμα που εμείς έχουμε ανεχθεί συχνά σε ιδιώτες, οι πρόγονοί μας δεν μπόρεσαν να το ανεχθούν ούτε σε βασιλιά. Ο Λ. Βρούτος δεν ανέχθηκε έναν αλαζόνα βασιλιά: ο Δ. Βρούτος θα ανεχθεί να κυβερνά ο κακούργος και ασεβής Αντώνιος; Τι έκανε ο Ταρκύνιος που να συγκρίνεται με τα αναρίθμητα που κάνει και έκανε ο Αντώνιος; Ακόμη και οι βασιλείς συγκαλούσαν τη Σύγκλητο: ούτε όμως, όπως συμβαίνει όταν ο Αντώνιος συγκαλεί τη Σύγκλητο, περιφέρονταν στο συμβούλιο του βασιλιά οπλισμένοι βάρβαροι. Ποιος βασιλιάς άλλωστε υπήρξε τόσο εκπληκτικά προκλητικός, ώστε να θεωρεί όλα τα συμφέροντα, τα προνόμια και τα δικαιώματα της βασιλείας εξαγοράσιμα; Ποια απαλλαγή από φορολογία, ποιο δικαίωμα του πολίτη, ποια ανταμοιβή είτε σε ξεχωριστούς ανθρώπους, είτε σε πολιτείες, είτε σε ολόκληρες επαρχίες δεν πούλησε αυτός; Πράγματι, δεν υπέστημεν καθόλου τιμωρίες του Ταρκυνίου εναντίον Ρωμαίων πολιτών: αντιθέτως, αυτός και στη Σύεσσα σκότωσε εκείνους τους οποίους είχε κλείσει στη φυλακή και στο Βρεντέσιο έσφαξε περί τους 300 γενναιότατους άνδρες και άριστους πολίτες. Τέλος, ο Ταρκύνιος διεξήγε πόλεμο υπέρ του ρωμαϊκού λαού τότε, όταν ήταν εξόριστος: ο Αντώνιος οδηγούσε τον στρατό του εναντίον του ρωμαϊκού λαού τότε, όταν, έχοντας εγκαταλειφθεί από τις λεγεώνες του, όταν φοβήθηκε το όνομα και τον στρατό του Καίσαρα (ενν. του Ουαβιανού) και αυτή την περίοδο, προσπαθεί να εισβάλλει στην επαρχία του ρωμαϊκού λαού.

Cic. *Phil.* 3.4.9-11 (διασκευή).

Ενδεικτικές μέθοδοι μετάφρασης.

- Χρήση λεξικού (π.χ. Δ. Νικήτας & Λ. Τρομάρας, *Σύγχρονο Λατινοελληνικό Λεξικό: από τις απαρχές της λατινικής γραμματείας μέχρι τον 9^ο μ.Χ. αιώνα*, University Studio Press, 2019) ή διαδικτυακών λεξικών.
- *Ικανότητα χρήσης εργαλείων, ώστε οι μαθητές να μπορούν να μαθαίνουν γλώσσες σε όλη τη διάρκεια της ζωής τους.*
- Ετοιμασία ενός μικρού ευρετηρίου με τις άγνωστες λέξεις.
- Εφαρμογή τεχνικών μετάφρασης που συζητήθηκαν πιο πάνω.
- Οι μαθητές μπορούν να εργαστούν κατ'οίκον ή ομαδοσυνεργατικά στην τάξη, αναλόγως του διαθέσιμου χρόνου.

Σύγκριση
των δύο
κειμένων –
πτυχές.

Η έννοια του τυράννου και του *rex* στα δύο κείμενα.

Η αξιοποίηση του παραδείγματος του Ταρκυνίου.

Τι προσπαθεί να πετύχει ο Κικέρωνας μέσω της σύγκρισης του Ταρκυνίου με τον Μάριο Αντώνιο;

Πώς σκιαγραφείται η εικόνα του τυράννου στα δύο κείμενα;

Διαφορετικά γλωσσικά μέσα: προτίμηση ευθειών ερωτήσεων. Γιατί;

Ενδεικτικά θέματα προτεινόμενων δημιουργικών εργασιών ή project:

- Να αναφερθείτε στην πολιτική κατάσταση, όπως διαμορφώθηκε μετά τον θάνατο του Καίσαρα, με έμφαση στον ρόλο του Κικέρωνα (350-400 λέξεις).
- Να αναζητήσετε πληροφορίες για άλλους δύο Ρωμαίους ηγέτες της περιόδου της *res publica*, οι οποίοι θεωρήθηκαν «τύραννοι» και να συγκρίνετε τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίστηκαν (350-400 λέξεις).
- Φανταστείτε ότι είστε δημοσιογράφος εκείνης της εποχής: να συντάξετε μία σύντομη υποθετική συνέντευξη του Κικέρωνα με ευθείες και πλάγιες ερωτήσεις. Να μεταφράσετε το κείμενό σας στα λατινικά (ομαδοσυνεργατική).
- Να τονιστεί ότι πρέπει να γίνεται ξεκάθαρη αναφορά στις πηγές, είτε είναι διαδικτυακές, είτε έντυπες!

Οφέλη προτεινόμενης μεθόδου

- Αξιοποίηση του κειμένου για τη διδασκαλία του συντακτικού φαινομένου.
- Μαιευτική μέθοδος.
- Ανάπτυξη ικανοτήτων διά βίου μάθησης:
- ✓ Ικανότητα γραμματισμού: δεξιότητες μετάφρασης, εντοπισμού πληροφοριών, πολυγλωσσική ικανότητα, ικανότητα χρήσης γλωσσικών εργαλείων, δεξιότητες σύγκρισης-συνανάγνωσης λογοτεχνικών κειμένων.
- ✓ Ψηφιακή ικανότητα: δεξιότητες χρήσης, πρόσβασης, φιλτραρίσματος και αξιολόγησης ψηφιακού περιεχομένου.
- ✓ Κοινωνική ικανότητα εποικοδομητικής συνεργασίας.

Σας ευχαριστώ για την
προσοχή σας!
